

Nr 133.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående uppförande av byggnader för en vårdanstalt i Lund, avsedd för blinda med komplicerat lyte; given Stockholms slott den 21 februari 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels av de utav 1914 års senare riksdag och 1916 års riksdag beviljade anslagen å tillhopa 568,350 kronor för uppförande av byggnader för en vårdanstalt i Lund, avsedd för blinda med komplicerat lyte, anvisa på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag återstående beloppet, 418,350 kronor; .

dels ock därutöver för samma ändamål ytterligare anvisa på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 301,650 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,

Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter:

Upprättande
av en vård-
anstalt för
blinda med
komplicerat
lyte.

Under åttonde huvudtiteln har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition föreslagit riksdagen att till upprättandet av en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte beräkna på extra stat för år 1920 ett belopp av 720,000 kronor. I mitt yttrande till det vid sagda statsverksproposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden, punkten 235, omförmålde jag, att ärendet då krävde ytterligare beredning. Sådant beredning har nu blivit verkställd, och anhåller jag därför att få ånyo anmäla ifrågavarande ärende.

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1914 års senare riksdag att för anordnande genom statens försorg av nödig anstaltsvård för blinda med komplicerat lyte upprätta en för ändamålet erforderlig vårdanstalt samt beviljade för uppförande av därför behövliga byggnader med tillhörande anläggningar å ett av Lunds stad erbjudet tomtområde

ett anslag av 521,000 kronor, varav på extra stat för år 1915 anvisades ett belopp av 150,000 kronor. Därjämte bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att vid den tid, då den föreslagna statsanstalten trädde i verksamhet, för statsverkets räkning övertaga drottning Sofias stiftelses och den till denna stiftelse anknutna vårdanstaltens dåvarande tillgångar under utfästelse å statens vägnar om fullgörande av de särskilda villkor och förbehåll, som innehölles i stiftelsens reglemente eller eljest kunde vara fästade vid sagda tillgångar eller delar därav.

Till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915 anmälde emellertid vederbörande departementschef, att det på grund av rådande ekonomiska förhållanden vore avsett, att av det för år 1915 anvisade beloppet, 150,000 kronor, till uppförande av förenämnda vårdanstalt endast en mindre del, förslagsvis beräknad till 10,000 kronor, skulle under sagda år tagas i anspråk, nämligen till vissa förberedande åtgärder för byggnadsarbetets utförande. Återstående 140,000 kronor skulle reserveras för arbetets fortsatta bedrivande, när förhållandena ansåges sådant medgiva.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 januari 1915 meddelades föreskrifter rörande vissa förberedande åtgärder för byggnadsarbetets igångsättande. Därvid uppdrogs åt dåvarande överintendentsämbetet att i samråd med högst tre särskilda sakkunniga, vilka chefen för ecklesiastikdepartementet skulle äga utse, dels, efter förhandlingar med vederbörande lokala myndigheter, före utgången av september 1915 till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande begränsningen av det tomtområde, som borde tagas i anspråk för ifrågavarande ändamål, vilket förslag skulle åtföljas av karta över området och plan till byggnadernas förläggande å detsamma, dels ock låta upprätta och till Kungl. Maj:t överlämna fullständiga ritningar till berörda byggnader jämte tillhörande kostnadsförslag.

Till sakkunniga att biträda överintendentsämbetet vid ifrågavarande uppdrags fullgörande utsåg departementschefen den 4 februari 1915 föreståndarinnan för den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten i Vänersborg fru Elisabet Anrep-Nordin och apotekaren i Lund Adolf Fredrik Montelin.

Med anledning av det överintendentsämbetet meddelade uppdraget överlämnade ämbetet med utlåtande den 21 september 1915 till Kungl. Maj:t, efter samråd med förenämnda sakkunniga samt förhandlingar med vederbörande lokala myndigheter, dels ett den 9 i samma månad utfärdat gåvobrev, varigenom drätselkammaren i Lund å stadens vägnar till Kungl. Maj:t och kronan under vissa åtaganden och förbehåll såsom gåva med

full äganderätt till en statens anstalt för blinda med komplicerat lyte gravationsfritt överlåtitt ett jordområde, omfattande 5 hektar av stadens norra fälad och beläget på sätt närmare framginge av en av t. f. stadsingenjören Ivar Jakobsson år 1915 upprättad, ämbetets utlåtande jämväl bifogad karta, dels en av bemålde Jakobsson upprättad, den 29 april 1915 dagtecknad specialkarta, varå ifrågavarande område utmärkts och angivits omfatta 5 hektar, därav omkring 17,350 kvadratmeter av ägolotten nr 20 och omkring 32,650 kvadratmeter av ägolotten nr 21, dels ock plan till byggnadernas förläggande å området.

Vid föredragning av detta ärende den 3 december 1915 fann Kungl. Maj:t gott att, med förklarande att omförmälda gåvobrev blivit av Kungl. Maj:t godkänt, dels förordna, att till det av staden sålunda överlåtna området skulle i enlighet med av riksdagen fattat beslut förläggas en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte med i huvudsak den omfattning, som i ett av särskilda sakkunniga avgivet betänkande i ärendet angivits, dels ock uppdraga åt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län att tillse, att ifrågavarande område bleve överlämnat gravationsfritt, ävensom föranstalta därom, att lagfart å området söktes; och borde, sedan lagfart beviljats, vederbörliga expeditioner härom jämte övriga handlingar angående området insändas till ecklesiastikdepartementet.

Sedermera har 1916 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t, efter det överintendentsämbetet i skrivelse den 31 mars 1916 gjort framställning i ämnet, utöver det för ändamålet redan beviljade anslaget av 521,000 kronor, beviljat ytterligare ett belopp av 47,350 kronor för uppförande, med vissa avvikelser från förut framlagd plan, av ovannämnda byggnader. I det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden erinrade departementschefen, att igångsättandet av omförmälda byggnadsföretag måst på grund av de tryckta ekonomiska förhållandena för någon tid uppskjutas, men uttalade därjämte den förhoppningen, att med hänsyn till det allmänna ekonomiska läget det skulle visa sig möjligt att utan längre uppskov fullfölja detsamma.

I skrivelse den 15 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, punkten 182, anförde riksdagen, jämte det riksdagen meddelade sitt beslut i ärendet, att riksdagen, som icke velat motsätta sig ovanberörda förändringar i den ursprungliga byggnadsplanen eller den av Kungl. Maj:t äskade anslagsökningen, emellertid ansett sig böra uttala sin förväntan, att för ernående så vitt möjligt av en minskning i kostnadssumman ytterligare inskränkningar måtte kunna vidtagas, utan att därigenom de fördelar, som med anstaltens upprättande avsetts, komme att äventyras.

Vid ärendets föredragning den 4 augusti 1916 fann Kungl. Maj:t gott uppdraga åt överintendentsämbetet att efter samråd med särskilda sakkunniga, som enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande utsetts av chefen för ecklesiastikdepartementet, gå i författning om utförande av ifrågavarande byggnadsarbete i huvudsaklig överensstämmelse med de framlagda ritningarna med de ändringar i dessa, som av ämbetet ifrågasatts i dess skrivelse den 29 februari 1916 och sedan lämnats utan erinran eller som kunde av riksdagens uttalande i ämnet finnas påkallade, och med rätt för ämbetet att ytterligare vidtaga sådana smärre ändringar, som kunde befinnas lämpliga och icke vållade ökning i den beräknade kostnaden; och skulle det åligga ämbetet att framdeles till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse för de ändringar i ritningarna, som ämbetet ansett sig böra vidtaga. Tillika ställdes ovanberörda, av riksdagen på extra stat för år 1915 anvisade belopp, 150,000 kronor, till överintendentsämbetets förfogande att för därmed avsett ändamål användas.

I skrivelse den 28 februari 1917 meddelade överintendentsämbetet, att, efter det anbud för verkställande av nämnda arbete införskaffats, ett ytterligare tilläggsanslag av 350,750 kronor visat sig vara erforderligt för att omedelbart kunna igångsätta arbetet. Ämbetet hade emellertid funnit, att de ökade kostnaderna under dåvarande förhållanden, då material- och arbetspriser oavlåtligt stege utan några som helst beräkneliga grunder, icke med säkerhet skulle stanna vid sistnämnda belopp. Tvärtom kunde man förutse, att sagda tilläggsanslag skulle visa sig otillräckligt, när arbetet nästa gång komme att utbjudas på entreprenad. Med anledning härav hemställde ämbetet i förberörda skrivelse om anstånd med uppförande av ifrågavarande byggnader, tills stadgade förhållanden inträtt i byggnadsyrket. Denna hemställan biföll Kungl. Maj:t den 30 mars 1917.

I 1917 års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t då redan föreslagit riksdagen att av de till uppförande av förenämnda byggnader redan beviljade anslagen å tillhopa 568,350 kronor anvisa på extra stat för år 1918 ett belopp av 100,000 kronor. Med hänsyn till vad departementschefen i det vid propositionen nr 280 angående anslag till täckande av brist i 1917 års stat för den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blindade dövstumma och blindade sinnesslöa m. fl. fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 23 april 1917 anfört därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 30 mars 1917 bifallit överintendentsämbetets ovanberörda hemställan om anstånd med uppförande av ifrågavarande byggnader, ansåg riksdagen anvisande av medel för berörda ändamål icke vara erforderligt, varför nyssnämnda framställning icke vann riksdagens godkännande.

Av det nu anförda framgår, att det nybyggnadsarbete för här ifrågavarande vårdanstalt, vars oundgängliga behövlighet redan år 1914 av Kungl. Maj:t och riksdagen erkändes, på grund av de med världskriget inträdda prisförhållandena ännu icke kommit närmare sitt förverkligande.

Nu har styrelsen för drottning Sofias stiftelse i en av folkskolöverstyrelsen med eget utlåtande den 2 december 1918 till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse hemställt om förslag till riksdagen bland annat därom, att de av 1914 års senare riksdag beslutade byggnaderna i Lund för den blivande statsanstalten för blindas med komplicerat lyte ofördröjligen och så snart ske kunde måtte komma till uppförande samt att statens övertagande av den nuvarande anstalten drottning Sofias stiftelse snarast måtte äga rum.

Till stöd för sin framställning har styrelsen anført bland annat:

De ekonomiska och andra svårigheter, varmed anstalten under många år haft att kämpa, hava under de allra senaste åren så ökats, att anstaltens verksamhet därav i hög grad hämmas och förtryckes, ja att dess tillvaro inom kort tid kommer att stå på spel av brist på lokaler.

Verksamheten hämmas därigenom, att de olika avdelningarna ligga så långt skilda från varandra, vartill kommer, att vägarna dem emellan — särskilt till asylen — ofta äro bottenlösa eller igensnöade under den mörka årstiden samt utan någon slags belysning. Till följd härav är det ytterst svårt, ja i vissa fall omöjligt att så som sig bör bedriva anstaltens verksamhet. Denna verksamhet förtryckes bland annat därigenom, att de blindas dövstumma skolbarnen från och med 7 års ålder av brist på utrymme i skolan måste inhysas i arbetshemmet och där uppfostras tillsammans med de äldre eleverna i 17—40-års åldern, vilket ju icke kan vara lämpligt för varken de förra eller de senare. Samma förhållande gör sig ock gällande beträffande de blindas sinnesslöa, som ofta i förtid måste överflyttas från skolan till arbetshemmet för att lämna plats för i skolan nyintagna barn.

I skolan liksom i asylen är det icke möjligt, så hårt som utrymmet där är anlitat, att öka antalet alumner. I arbetshemmet, vars lokaler äro avsedda för 48 barn, äro för närvarande intagna 66 blindas, de flesta vuxna, varjämte där beretts plats för 8 à 10 sängliggande sjuka, vilkas platser i mån av behov äro upptagna. Det är icke möjligt att i sovrummen för flickor bereda flera platser — sovrummen för gossar äro ännu icke så strängt belagda som flickornas, vadan möjligen några flera gossar kunde få plats, innan samma överbeläggning inträder där.

Var skola platser nästa år beredas för då nyinsökande blindas barn? Från skolan till arbetshemmet kan, såsom nyss framhållits, ingen överflyttning beräknas få ske. Att uppskjuta de nyinsökandes intagning kunde tänkas som en utväg, men med hänsyn till att dessa elever i allmänhet komma in alldeles för sent för att uppfostras och undervisning må kunna medföra önskat resultat, vore ett uppskjutande av nya elevers intagning en dålig och förkastlig utväg ur svårigheterna. För närvarande finnas i skolan 42 barn, därav blott 1 är 8 år; 4 äro 9 år, 1 är 10 år, 7 stycken 11 år, 6 stycken 12 år, 4 stycken 13 år, 6 stycken 14 år, 6 stycken 15 år o. s. v., och medelåldern utgör 13—14 år. Nämda utväg skulle snart tillintetgöra anstaltens uppgift att vara en uppfostringsanstalt för dessa vanlottade och sänka den till att bliva blott en vårdanstalt, där endast deras kroppsliga vård skulle tillgodoses.

De herörda svårigheterna hota att bli ännu större: anstalten är i fara att inom två år stå med nästan halva antalet redan befintliga alumner alldeles utan tak över huvudet. Arbetshemmet är nämligen för närvarande förlagt till dövstumskolans i Vänersborg ena avdelning, den så kallade C-skolan, som anstalten fått förhyra till den 1 juli 1920. Dövstumskolan har på grund av dyrtiden måst tränga i hop sig i den så kallade större avdelningen, som beräknas hava utrymme i dagrum, sovrum och matsal för 60 elever, men som nu hyser ett 100-tal barn. Under rådande abnorma förhållanden måste man ju finna sig i sådana svårigheter i hopp att det snart skall bli bättre. Men var skall, då hyrestiden är ute och dövstumskolan själv behöver sin C-skola, tillräckliga lokaler för arbetshemmet stå att finna? Det hus, som asylet för närvarande förhyr och disponerar, befinner sig i så uselt skick, att det tarvar en genomgripande reparation för flera tusen kronor, om det fortfarande skall kunna användas. Hyresvärden har ingen underhållsskyldighet, och på grund av den i Vänersborg ytterst tillspetsade bostadsfrågan vågar ingen säga upp ett hyresavtal för att därigenom vinna någon fördel, huru usla lokalerna än må vara. Att samtliga lokaler, som anstalten förfogar över, lämna mycket övrigt att önska såväl med hänsyn till läge som utrymme och att de alls icke motsvara de för en så svårskött anstalt nödiga hygieniska kraven, därom torde icke råda någon meningsskiljaktighet bland dem, som tagit kännedom om verkliga förhållandet. Inflytandet därav gör sig ock år efter år alltmera kännbart för den personal, som ägnar krafter och intresse åt detta mödosamma arbete och på grund av vidriga förhållanden därunder sätter liv och hälsa på spel. Hälso tillståndet bland lärarpersonalen under de sista åren har åtskilligt att förtälja därom: en lärarinna har blivit sinnessjuk och lämnat sitt arbete, en annan har efter tio års plikt-troget, uppoffrande arbete fått lungtuberkulos, flera fall av mera tillfälliga behov av tjänstledighet på grund av överanstängning hava också förekommit. Det är brist på lugn och ro under vilotiden, som oftast förorsakar lärarinnornas sjuklighet, beroende på att deras bostäder i allmänhet hava så bullersam omgivning, inklade som de äro bland lokaler för eleverna. — Sköterskorna, som även de hava ett slitande, mödosamt arbete, äro också i behov av någon stunds lugn och ro, men de hava det i detta hänseende ännu sämre ställt.

De missförhållanden, som ovan i största korthet berörts, verka i hög grad tyngande på anstaltens verksamhet och omöjliggöra redan nu denna svårskötta verksamhets ordnande på ett för densamma lämpligt sätt.

Genom den utredning rörande frågan om statens övertagande av drottning Sofias stiftelse, vilken av de utav Kungl. Maj:ts särskilt tillkallade sakkunniga blivit framlagd i deras betänkanden av åren 1913 och 1914, blev riksdagen redan år 1914 övertygad om att enda sättet att rädda ifrågavarande anstalt ur det brydsamma läge beträffande lokalförhållandena, vari den redan då befann sig, var att så fort ske kunde låta uppföra de för densamma nödvändiga byggnaderna, vartill medel också av 1914 års riksdag beviljades. I statsutskottets utlåtande (nr 89) år 1914 läses bland annat rörande ett uppskjutande av bygget, att ett sådant »komme att föranleda ytterligare dröjsmål med tillgodoseendet av det överhängande behov av dylik vård, som uppenbarligen vore för handen». (Omkring ett 40-tal sådana blinda, som det här är fråga om, sakna för närvarande dylik vård). Omedelbart uppförande av de för anstalten planerade byggnaderna torde också vara den enda möjliga lösningen av den för anstaltens fortbestånd så ytterst viktiga lokalfrågan.

Under det att år efter år lokalförhållandena alltmera tillspetsats, så att det inom kort till och med torde bli fråga om anstaltens existens, har byggnadsfrågan alltjämt uppskjutits. Härigenom har anstaltens lokalfråga råkat i ett förtvivlat läge.

Styrelsen för drottning Sofias stiftelse vågar därför framhålla att, såvida anstaltens verksamhet fortfarande skall kunna uppehållas, byggnadsföretaget ofördröjligen och så snart ske kan måste komma till utförande, enär lokalfrågans lösning ej tål något vidare uppskov.

Folkskolöverstyrelsen har i sitt förberörda utlåtande tillstyrkt bifall till styrelsens hemställan. Beträffande de svårigheter, med vilka anstalten under nuvarande förhållanden har att kämpa, yttrar överstyrelsen:

Det ligger i sakens natur, att de svårigheter för bedrivande av anstaltens verksamhet, som sedan länge gjort sig kännbara och som redan för fem år sedan voro så stora, att deras omedelbara avhjälpande ansågs nödvändigt, under den gångna tiden ytterligare förvärrats. Klart är ock, att de olägenheter, som den under de senaste åren rådande dyrtiden och varuknappheten medfört, gjort sitt till att än mer försvåra anstaltens uppehållande och verksamhetens bedrivande.

Först och främst äro de rådande svårigheterna att hänföra till de befintliga lokalernas bristfällighet och olämplighet för sitt ändamål.

Som bekant är drottning Sofias vårdanstalt avsedd att till uppfostran och vård mottaga blinda, som lida av ytterligare något lyte, företrädesvis blinda dövstumma och blinda sinnesslöa. Anstalten omfattar tre huvudavdelningar: skolhem, arbetshem och asyl. I skolhemmet bibringas eleverna, i den mån de befinnas mottagliga för undervisning samt deras krafter och förmåga det medgiva, insikter och färdigheter avseende framför allt deras moraliska och religiösa fostran samt deras utveckling i arbetshåg och praktiska färdigheter. Arbetshemmet mottager de elever, vilkas utbildning inom skolhemmet avslutats, och bereder dem vård samt tillfälle till sysselsättning inom de yrkesgrenar, för vilka de utbildats. Inom asylen slutligen mottagas de alumner, vilka visa sig oemottagliga för all egentlig utbildning, och erhålla här den yttre vård, som kan givas, samt en uppfostran till snygghet och mänskliga vanor. Av anstaltens nämnda tre avdelningar är det blott skolhemmet, som disponerar egna lokaler, nämligen en för tio år sedan för gåvomedel uppförd träbyggnad, från början avsedd att tillgodose allenast en del av skolhemmets lokalbehov. Arbetshemmet och asylen äro inrymda i förhyrda lokaler, vilka från tid till annan växlat. För närvarande är arbetshemmet förlagt till en i skolhemmets närhet belägen byggnad, tillhörig fjärde dövstumskoldistriktets dövstumskola och tills vidare ledigbliven genom ett tillfälligt av dyrtidsförhållandena föranlett sammanträngande av dövstumskolans elever till dess huvudbyggnad. För asylen är förhyrd en träbyggnad, belägen på omkring en kilometers avstånd från skolhemmet och från början avsedd till privatbostad.

Antalet alumner i anstalten växlar givetvis något, allteftersom avgång sker genom dödsfall eller utskrivning och intagning av nya äger rum. Under år 1918 uppbär anstalten statsbidrag och elevavgifter för sammanlagt 145 alumner, därav 21 blinda dövstumma och 124 blinda sinnesslöa. För år 1919 räknar man med ett antal av 150. Antalet skyddslingar uppgick år 1912 till 99 och har alltså sedan dess snabbt tillväxt på grund av den stora efterfrågan på elevplatser. Av det nuvarande antalet skyddslingar tillhöra omkring 40 skolhemmet, 60—70 arbetshemmet och ett 40-tal asylen.

Närmare redogörelse för de byggnader, som disponeras för skolhemmet och asylen, är lämnad i den framställning till 1914 års senare riksdag, som föranledde riksdagens förutberörda beslut om nybyggnad för anstalten. Därvid har påvisats, huru

otillfredsställande för sitt ändamål dessa lokaler äro och i huru hög grad skyddslingarnas vård därigenom försvåras. I all synnerhet gäller detta om asylbyggnaden, som måste betecknas såsom i högsta grad oändamålsenlig och, då den är kall och dragig samt i alla hänseenden illa underhållen, därjämte hälsovådlig. Den lokal, som förhyres av dövstumskolan, är i och för sig väsentligt ändamålsenligare, men även här göra sig de svårigheter överbeläggningen medför i hög grad gällande. Egentligen avsedd för 48 barn måste nämligen denna byggnad för närvarande inrymma 66 blinda, de flesta vuxna, varjämte där måst beredas utrymme för ett 10-tal sjukplatser.

Till de svårigheter i fråga om skyddslingarnas vård, som vållas av trångboddheten och lokalernas olämpliga beskaflenhet, kommer bristen på lämpliga bostäder för vårdarpersonalen. Så nervslitande och upprivande, som handhavandet av skyddslingarnas vård och uppfostran är, vore det en billig fordran, att de personer, som därpå offra sina krafter, under vilotiden hade att tillgå trevliga samt tysta och väl isolerade bostadsrum. Så är dock i allmänhet icke fallet. Vissa av personalens rum äro visserligen ganska ändamålsenliga, men andra äro dess mindre lämpliga. Och om de allra flesta personalrummen gäller, att de icke hava tillräckligt avskild och isolerad belägenhet för att bereda tillfälle till ostörd vila. Betänker man huru påfrestande det exempelvis måste vara för dem, som haft nattvakt, att ej under dagen kunna få ordentlig vila, inses lätt, vilken svår olägenhet nu angivna förhållande måste medföra. Under de senaste åren, som ju på grund av tidsläget varit särskilt prövande, hava nu berörda svårigheter varit särskilt kännbara och medfört flera fall av sjuklighet bland personalen på grund av överanstängning. Avgången bland personalen har ock alltmera ökats och samtidigt svårigheterna vuxit att ersätta de avgående med lämpliga krafter.

Slutligen är uppenbart, att såväl lokalernas bristfälliga och olämpliga beskaflenhet som deras spridda belägenhet i hög grad försvårar anstaltens administration och ledning samt i många fall medför ökade kostnader.

Till de svårigheter lokalbehovet föranleder hava särskilt under de senaste åren sällat sig ekonomiska bekymmer för uppehållandet av anstaltens verksamhet. Såsom fallet varit vid allehanda offentliga anstalter och i all synnerhet sådana, vilka äro förenade med internat, hava omkostnaderna stegrats i oanad grad, och då de fasta inkomster, över vilka anstalten förfogar, statsbidrag och elevavgifter, icke samtidigt höjts, har givetvis betydande brist uppstått. Till täckande av sådan brist har ock riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning beviljat för åren 1917 och 1918 sammanlagt 64,500 kronor, och framställning måste nu göras om beviljande av avsevärda belopp till täckande av kvarstående brist från år 1917 samt förstärkande av anslagen för år 1919. Därjämte har för vart och ett av åren 1916, 1917 och 1918 till anstalten utgått ett hyresbidrag å 5,000 kronor. Då emellertid de beviljade medlen i allmänhet först under årets senare del komma vederbörande tillhanda, liksom också övriga bidrag till anstalten utgå i efterskott, har det under årets förra del varit förenat med de största svårigheter att kunna ordna ekonomin. Så länge anstalten saknar en fast stat med säkert påräkneliga inkomster till tillräckligt belopp, måste uppenbarligen ekonomiens handhavande medföra mångahanda bekymmer och ständig otrygghet. Den osäkra ekonomiska ställningen har ock förhindrat anstaltens styrelse att genomföra sådan höjning av personalens löner, att dessa kunnat bringas någorlunda i jämnhöjd med vad som beviljats vid andra anstalter med liknande uppgift, en omständighet, som givetvis i sin mån bidragit till de på senaste tiden talrika personalombytena.

Överhuvud kan sägas, att det tillstånd av ovisshet, vari anstalten under de senare åren befunnit sig under avvaktan på förverkligandet av riksdagens år 1914 fattade beslut om anstaltens och verksamhetens övertagande av statsverket samt om nybyggnad för anstalten, varit ägnat att i hög grad försvåra ledningen av arbetet och skapa en känsla av osäkerhet och otrygghet, som icke är gynnsam för verksamhetens bedrivande, allra minst då det gäller en anstalt av så ömtålig och komplicerad beskaffenhet.

Om nödvändigheten av byggnadsfrågans ofördröjliga lösning anför överstyrelsen vidare:

Det dröjsmål med genomförandet av nyssnämnda beslut av 1914 års riksdag, som den rådande kristiden föranlett, har alltså medfört ödesdigra verkningar för anstalten, och det synes vara att befara, att det nuvarande tillståndet ej länge kan fortgå. Överstyrelsen har genom besök på platsen av en utav dess ledamöter sökt skaffa sig närmare kännedom om de förhållanden, under vilka arbetet fortgår, och särskilt om lokalernas beskaffenhet, och överstyrelsen kan på grund av sålunda gjorda iakttagelser bestyrka, att de svårigheter, med vilka man har att kämpa, äro utomordentligt stora. Det kan för att blott framhålla en belysande detalj nämnas, att inom asylen, där ett 40-tal äldre och yngre fullständigt obildbara blinda vårdas, finnes blott en enda liten bekvämlighetsinrättning, inrymd i en skrubb under trappau. Det är lätt att förstå, vilka svårigheter detta medför, då man betänker, att flertalet av skyddslingarna sakna begrepp om den enklaste personliga snygghet.

Härtill kommer, att kontraktet å de av dövstumskolan förhyrda lokalerna utlöper den 1 juli 1920 och att det är mycket ovisst, huruvida anstalten längre tid kan få disponera desamma. Då såsom nämnts nära ett 70-tal eller närmare hälften av anstaltens alumner äro inrymda i denna lägenhet, och då hyresförhållandena i Vänersborg liksom i flertalet av våra stadssamhällen äro synnerligen svåra, äro uppenbarligen de närmaste framtidsutsikterna för anstalten ytterst hotande.

Det är under sådana omständigheter ej att undra över, om svårigheterna äro nära att bliva övermäktiga även det brinnande intresse och den enastående energi, genom vars insats anstalten skapats och förts fram till den utvecklingspunkt, där den nu befinner sig. Men skulle den nuvarande föreståndarinnan icke längre förmå uppehålla ledningen av anstalten, skulle denna helt visst under nu rådande osäkra förhållanden stå inför en fullkomlig katastrof, som kunde leda till verksamhetens nedläggande.

Att anstalten dock har en betydelsefull uppgift att fylla lärer väl numera vara allmänt erkänt. Tänker man först på de olyckliga varelser, ofta skuldlösa offer för lyten i samhällslivet, vilka inom anstalten finna hägn och vård, måste det väl betecknas såsom ett för ett kultursamhälle ofrånkomligt krav, att åt dem beredes en så långt möjligt människovärdig tillvaro, att de, i den mån så låter sig göra, lyftas ur sin djuriska slöhet och bibringas medvetande om andliga värden samt att deras liv genom tillvänjandet till nyttig praktisk verksamhet får innehåll och värde. Någon annan anstalt än Sofiastiftelsen finnes dock ej i vårt land för omhändertagande av de beklagansvärda, om vilka här är fråga, de mest vanlottade och hjälplösa av alla samhälls ledamöter. Skulle anstalten nödgas nedlägga sin verksamhet, ställdes därmed alltså alla abnorma av förevarande slag utan sakkunnig tillsyn och vård.

Tillgodosör alltså anstalten ett humanitärt behov, som det måste anses som en samhällets plikt att söka fylla, är dock detta samhälleligt sett måhända icke anstaltens betydelsefullaste uppgift. Av särskild vikt måste det nämligen vara, att de hem och den omgivning dessa vanlottade tillhöra befrias från den tryckande börda och den sociala våda, deras tillvaro i de enskilda hemmen medför. I den förutberörda framställningen till riksdagen rörande förevarande ämne framhölls med synnerlig styrka de synpunkter, varom nu erinrats, med särskilt beaktande av faran för att de olyckliga, om vilka här är fråga, därest de lämnas utan behörig vård, lätteligen kunna giva upphov till nya individer med liknande lyten som dem, vilka vidlåda dem själva.

Har man vandrat genom Sofiaanstalten, sett den ömma vård, dess alumner erhålla, och det oändliga tålmod, som offras för att lösa de band, som binda deras sinnen, sett huru ädla och varma känslor kunna väckas och ge liv åt de vanskapt drag, och har man då å andra sidan betänkt vilken dessa olyckligas lott skulle vara, om de skulle framläpa sin tillvaro i hemmen såsom en börda för sin omgivning samt för föräldrar och anhöriga utgörande en ständig eriuran om den hårda prövning deras blotta tillvaro innebär, då måste man fyllas av djup tacksamhet mot dem, som offra intresse och krafter i anstaltens tjänst, och man måste känna det som en samhällets ofrånkomliga plikt att göra vad som är möjligt för att lätta mödan och bereda drågliga arbetsvillkor.

Slutligen yttrar överstyrelsen sig om den ordning, i vilken byggnadsfrågan enligt överstyrelsens mening bör lösas:

Överstyrelsen har vid övervägande av nu berörda förhållanden kommit till den övertygelsen, att det icke kan vara rådligt att längre uppskjuta påbörjandet av den nybyggnad för anstalten, som utgör den oundgängliga förutsättningen för att densamma skall kunna med trygghet fullfölja sin verksamhet. Överstyrelsen finner sig därför också förpliktad att nu på det livligaste tillstyrka, att omedelbara åtgärder måtte vidtagas för byggnadsarbetets upptagande.

Det torde häremot invändas vad som tidigare i sådant avseende anförts, att förhållandena inom byggnadsbranschen borde få vinna större stadga, innan ett arbete av så betydande omfattning bringas till utförande.

Överstyrelsen finner det helt naturligt, om en sådan tankegång gör sig gällande. Att i ett extraordinärt tidsläge och vid en tidpunkt, då byggnadskostnaderna mer än tredubblats mot under normala förhållanden, påbörja ett byggnadsföretag, vars kostnadssumma redan före kristidens inträde tedde sig betydlig, kan ur statsfinansiell synpunkt väl väcka betänkligheter.

Gent emot en sådan tankegång må emellertid till en början framhållas, att byggnadskostnaderna visserligen för närvarande äro abnormt höga i förhållande till de pris, som gällde vid världskrigets utbrott, men att ingen som helst garanti finnes för att desamma inom en tid, med vilken man i förevarande sammanhang kan hava att räkna, komma att undergå någon mera väsentlig ändring. I varje fall torde väl näppligen kunna antagas, att någon ytterligare stegring utöver nuvarande prisnivå skall äga rum. Därest beslut om arbetets påbörjande nu fattas, torde man alltså icke behöva befara, att icke den beräknade kostnadssumman skulle komma att visa sig tillräcklig.

Emellertid huru det än må förhålla sig med byggnadsprisens framtida utveckling, har överstyrelsen kommit till den bestämda uppfattningen, att här föreligger ett

behov av den trängande art, att det omedelbarligen bör tillgodoses, även om kostnaderna härför nu skulle komma att ställa sig något högre än fallet skulle bli efter några års förlopp. Vad överstyrelsen i det föregående anført torde otvetydigt giva vid handen, att här föreligger verklig fara i dröjsmål och att ifrågasättande byggnadsföretags utförande så länge uppskjutits, att redan därav svåra följder uppstått och än olyckligare hota att uppstå. Det synes därför överstyrelsen, att de betänkligheter av ekonomisk natur, som helt naturligt inställa sig, här måste vika för det verkliga nödläge, varuti anstalten befinner sig.

Vad beträffar den ordning, i vilken nybyggnadsarbetet borde komma till utförande, kan det enligt överstyrelsens mening, med hänsyn såväl till rådande ekonomiska förhållanden som till byggnadsföretagets säregna beskaffenhet, ifrågasättas, att ett annat tillvägagångssätt valdes än det eljest vanliga med uppgörande redan från början av entreprenadkontrakt rörande hela arbetets utförande. Möjligen skulle det i ett fall sådant som det här föreliggande vara lämpligare att undan för undan träffa uppgörelser om olika delar av byggnadsarbetet. Den prisminskning, som möjligen kan komma att inträda, skulle på detta sätt kunna tillgodogöras, vartill kommer, att de modifikationer i byggnadens planläggning, som, då det gäller en anstalt med ett så specialiserat och säreget syfte, helt naturligt kunna komma att visa sig behövliga, lättare skulle kunna genomföras. Skulle denna väg befinnas framkomlig och lämplig, skulle alltså närmast så stort anslag äskas, som befundes erforderligt för arbetets igångsättande, varefter det totala anslagsbehovet finge fastställas, då tendenserna i fråga om prisbildningen inom byggnadsbranschen bleve tydligare skönjbara och därmed fastare hållpunkter erhallits för en tillförlitligare kostnadsberäkning.

I varje fall finner överstyrelsen, såsom redan framballits, de starkaste skäl tala för att åtgärder omedelbarligen vidtagas för byggnadsarbetets påbörjande och att framställning göres hos riksdagen om anvisande av de härför nödiga medlen.

På grund av remiss har byggnadsstyrelsen den 27 december 1918 avgivit utlåtande i ämnet. Efter att hava i korthet erinrat om frågans föregående behandling yttrar byggnadsstyrelsen:

För byggnadsarbetena i fråga äro beviljade tillsammans 568.350 kronor, och har överintendent-ämbetet i februari 1917 beräknat kostnaderna till 919,100 kronor. Enligt nu gällande priser kunna sammanlagda kostnaderna icke beräknas understiga 1,300.000 kronor.

Folkskolöverstyrelsen ifrågasätter beträffande den ordning, i vilken byggnadsarbetet bör komma till utförande, att man, i stället för att uppgöra entreprenadkontrakt på en gång om hela arbetets utförande, skulle efter hand träffa uppgörelse om olika delar av byggnadsarbetet. Härigenom skulle möjligen inträdande prisminskning kunna tillgodogöras och modifikationer i planläggningen lättare genomföras.

I likhet med folkskolöverstyrelsen anser även byggnadsstyrelsen en uppdelning av byggnadsarbetet å olika entreprenader icke blott lämplig utan även nödvändig vid detta lika väl som vid de flesta andra byggnadsarbeten, som under dessa tider organiserats av byggnadsstyrelsen. Sättet för uppdelningen måste dock i varje särskilt fall bedömas och rättas efter omständigheterna.

I det nu föreliggande fallet torde den första entreprenaden böra, för att man rationellt skall kunna bedriva byggnadsarbetena och undvika onödiga omkostnader, omfatta byggnadernas grund och stomme; uppgörelser angående inredning, målning,

tapetsering, värmeledning, vatten- och avloppsledningar, elektriska ledningar m. m. kunna sedermera efter hand träffas.

Enligt nu gällande prisförhållanden torde för utförandet av byggnadernas grund och stomme behövas omkring 870,000 kronor, däri inberäknat erforderliga arvoden till arkitekt och kontrollant samt övriga administrationskostnader. Lämpligast vore, om byggnadsarbetena kunde igångsättas tidigt på våren, då de torde kunna beräknas i sin helhet vara avslutade hösten året därpå. Det är, byggnadsarbetena skola igångsättas, bör ovan angivna summa, 870,000 kronor, kunna ställas till byggnadsstyrelsens förfogande minst två månader innan arbetena skola taga sin början i och för införande av entreprenadanbud samt avslutande av kontrakt med lämplig entreprenör.

Den stadga inom byggnadsyrket, som överintendentsämbetet i sin ovannämnda skrivelse angav såsom börande avvaktas, innan ifrågavarande byggnadsarbeten igångsattes, har visserligen icke ännu inträtt, och föga utsikt finnes att så skall ske under år 1919. Med hänsyn härtill synes byggnadsstyrelsen visserligen skäl fortfarande förefinnas för byggnadsarbetenas uppskjutande till våren 1920, men i betraktande av vad folkskolöverstyrelsen anført anser sig byggnadsstyrelsen dock icke böra motsätta sig ett tidigare påbörjande av byggnadsarbetena, om nödiga medel kunna på sätt ovan angivits ställas till styrelsens förfogande.

På grund av vad sålunda anförts får byggnadsstyrelsen tillstyrka bifall till folkskolöverstyrelsens framställning i vad den rör utförandet av byggnader och anläggningar för en vårdanstalt i Lund för blinda med komplicerat lyte.

Redan i det statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden den 9 januari 1919, som åtföljde årets statsverksproposition, uttalade jag såsom min mening, att 1914 års senare riksdags beslut om uppförande av behövliga byggnader för en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte borde snarast möjligt komma till förverkligande. Såväl styrelsen för drottning Sofias stiftelse som folkskolöverstyrelsen hava anført så talande skäl för vidtagande av åtgärder i berörda avseende, att ytterligare uppskov därmed icke kan anses försvarligt.

Beträffande ordningen för byggnadsarbetets utförande har folkskolöverstyrelsen ifrågasatt en uppdelning av berörda arbete och särskilda uppgörelser för olika delar av detsamma och byggnadsstyrelsen ansett en sådan uppdelning vara icke blott lämplig utan även nödvändig under nuvarande förhållanden. Den första entreprenaden skulle då enligt byggnadsstyrelsens mening omfatta byggnadernas grund och stomme, och där efter skulle efter hand träffas uppgörelser angående inredning, målning, tapetsering, värmeledning, vatten- och avloppsledningar, elektriska ledningar m. m. I detta avseende delar jag de nämnda myndigheternas uppfattning, helst som onödiga omkostnader skulle genom en sådan anordning kunna undvikas. Jag anser således, att framställning nu bör göras hos riksdagen angående erforderliga medel allenast för utförande av byggnadernas grund och stomme.

Departement-
schefen.

För denna del av byggnadsarbetet skulle enligt byggnadsstyrelsens beräkning behövas ett belopp av omkring 870,000 kronor. På grund av det synnerligen svåra läge, i vilket anstalten befinner sig, ävensom med hänsyn till önskvärdheten att kunna företaga en förflyttning av dess hjälplösa skyddslingar under den varmare årstiden, anser jag det synnerligen önskvärt, att byggnaderna göras färdiga att tagas i bruk på sommaren 1921, och torde därför något anslag böra hållas tillgängligt redan under innevarande år.

Såsom förut nämnts, har riksdagen för ifrågavarande byggnader redan beviljat tillhoppa 568,350 kronor och därav anvisat på extra stat för år 1915 150,000 kronor. Sistnämnda belopp bör således kunna disponeras under år 1919. Återstoden 418,350 kronor bör anvisas på extra stat för år 1920.

Utöver nyssnämnda summa, 568,350 kronor, erfordras emellertid för uppförande av byggnadernas grund och stomme ytterligare 301,650 kronor. Även detta belopp bör anvisas på extra stat för sistnämnda år. Båda de nu nämnda beloppen, 418,350 kronor och 301,650 kronor, böra tydligen i riksstaten uppföras såsom reservationsanslag.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels av de utav 1914 års senare riksdag och 1916 års riksdag beviljade anslagen å tillhoppa 568,350 kronor för uppförande av byggnader för en vårdanstalt i Lund, avsedd för blinda med komplicerat lyte, anvisa på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag återstående beloppet, 418,350 kronor;

dels ock därutöver för samma ändamål ytterligare anvisa på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 301,650 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.